

İSLAM'DA HAC VE KURBAN

Recep AKAKUŞ
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

"Şüphesiz, âlemlere bir bereket ve bir hidayet kaynağı olmak üzere insanlar için ilk mabed yeryüzünde Mekke'de kurulmuştur. Kabe adını alan bu mabed ve yakın çevresinde, insanları hidayete götürecektir, apaçık nişaneler vardır; ayrıca ülül-azm peygamberlerden İbrahim'in makamı da buradadır. Kabe ve onu çevreleyen Mescid-i Harama giren herkes, emniyet ve güven içinde olur. Kabe ve çevresinde bulunan kutsal yerleri ziyaret için yol ve azık açısından yeterli güce sahip olan her mükellef müslüman için Beytullahı, yani Kabe'yi, hacetmek, bir kulluk görevidir. Bu, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim bu kulluk görevini inkâr eder ve hac farızasını yerine getirmezse iyi bilmelidir ki, Allah, O'nun yapacağı ibadetten de müstağnidir, varlık âleminde bulunanların sunacağı ibadetten de müstağnidir. O, hiç birine,ama hiçbirine muhtaç değildir." Âl-i İmran / 96-97

HAC VE MAHİYETİ

Hac, İslam'ın beş temel esasından biridir. Hem mali hem de bedeni bir ibadettir. Farziyeti, Kitap, Sünnet ve icmâ' ile sabittir.(1) Dokuzuncu hicret yılında farz kılınmıştır.'2' Hac, bir çok zorluklara katlanmayı gerektiren bir ibadettir. Edasında meşakkat bulunduğuna, Kur'an-ı Kerim'de işaret olunmuştur.' 3' Hac, ömri ve aynı zamanda fevri bir ibadettir. Bu sebeple, belirli şartları taşıyan müslümanlara -şartlar gerçekleştiğinde gecikmeksizin- ömründe bir defa hac ibadetini yerine getirmek, farz-ı ayındır.*4' Recep AKA KUŞ Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi Sözlükte, "Önemli bir şeyi kasetmek", anlamına gelen hac terimi, şeriat örfünde, "Kabe'yi ve etrafındaki belirli kutsal mahalleri zamanında usulüne göre ziyaret etmek ve buralarda yapılması gereken diğer menasiki yapmak" anlamına gelir. Hac ibadeti ile ilgili fiil ve hareketlere "MENASİK" adı verilir. Hac menasikinin her biri için, belirlenmiş zaman ve belirlenmiş mekan vardır. Her menasik, yerinde,ve zamanında yapılacaktır.

HAC VE ŞARTLARI:

Diğer islâmi ibadetlerde olduğu gibi, hac ibadetinde de vücubiyet, eda ve sihhat şartları aranmaktadır. Söz gelimi: Müslüman olmak, hür olmak, akıllı olmak, erginlik çağına ulaşmış bulunmak, kendisine haccın farz olduğunu bilmek, hacca gidip dönünceye -kadar kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlamış olmak, hac yolculuğu sırasında kullanacağı araç-gereç masrafları ile diğer masrafları karşılayacak maddi imkân ve servete sahip olmak, haccın vücubiyet şartlarıdır. Bu şartları kendisinde bulunan kimseye hac farz; bulunmayan kimselere farz değildir.' 5' Diğer yandan; sağlıklı olmak, tutuklu bulunmamak veya hissi bir engel olmamak, yol güvenliği bulunmak, kadınların, yanlarında eşleri veya bir mahremi bulunmak, eşi ölmüş veya boşanmış kadınların iddet süreleri bitmiş olmak da haccın eda şartları olarak belirlenmiştir.'6' Müslüman olmak, hac niyyeti ile ihrama girmek, hac menasikinden her birini belirli zamanlarda ve belirli mekanlarda yapmak,' 7' haccın sihhat şartlarıdır. Bu şartlardan biri eksik olursa hac ibadeti geçerli olmaz.

HAC VE ÖNEMİ :

Hac, bir islami ibadettir. Bir kulluk vazifesidir, bununla birlikte diğer islami ibadetlerde olduğu gibi, müslümanlara büyük yararı vardır. Şöyleki, Hac vesilesi ile her yıl milyonlarca insan, mukaddes beldede aynı amaçla bir araya gelmekte ve bir İslami kongre akdetmektedirler. Ülkeleri, kültürleri, renkleri ve dilleri farklı olan milyonlarca müslüman, burada aynı iman ve aynı kulluk şuuru içinde Allah'a yönelmekte ve O'na ibadet etmektedirler. Bu vesile ile tanışıp kaynaşmakta ve müşterek islami dertleri ortaya konularak ortak çareleri araştırılmaktadır. Ayrıca, günlük giysilerinden sıyrılarak ihrama bürünen hacılar, zinet ve servetle böbürlenmeyi bir kenara atarlar. Müslümanlar arasında bulunması arzu edilen

kardeşliği ve eşitliği fiilen ortaya koyarlar, ührevi hayatta karşılaşacakları mahşer hayatını temsili bir tarzda yaşarlar. İhramla ilgili yasaklara uymak için gösterilen gayret ise, müslümanlara sabretmeyi öğretir. Ve onlara irade gücü kazandırır. Ayrıca, çevresine karşı şefkatli ve merhametli olmayı telkin eder. Hac ibadeti, kişinin manevi yapısını derinden etkiler ve ona, yeni bir kişilik kazandırır. Bundan dolayı Rasulullah Sallallahü Aleyhi Ve Sellem, bir hadis-i şeriflerinde hac ile ilgili olarak "Kim Allah için hacceder, bu esnada kötü işlerden ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsa -kul hakkı müstesnaannesinin- onu doğurduğu günkü gibi günahlarından arınmış olarak Hac'dan evine döner." 8' buyurmuşlardır. Diğer yandan Hz. Peygamber (s.a.v.), Hak katında makbul olan haccın mükafatını cennet olarak müjdelemiştir. Umre ile birlikte yapılacak haccın ise körüğün demir, altın ve gümüşteki pası yokettiği gibi, fakirliği ve günahları yokedeceğini haber vermiştir.

HAC VE EDA ŞEKİLLERİ:

Hac ibadetinin de diğer İslami ibadetlerde olduğu gibi farzları, vacipleri, sünnetleri ve müstehapları vardır. Biz burada haccın sadece rükünlerini söylemekle yetineceğiz. Hanefilere göre haccın iki rükünü vardır. Bunlar: Arafat Vakfesi ve Ziyaret Tavafı' dır. Şafülere göre ise haccın rükünleri altıdır. Bunlar sırasıyla: İhram, Arafat Vakfesi, Ziyaret, Tavafı 'sa'y, Saç traşı veya kısaltma ve bu rükünlerin yerine getirilişinde sıraya uymadır.1*1 Hac ibadeti eda edilirken üç değişik tarzda uygulama olur

İFRAD HACCI TEMETTÜ HACCI KIRAN HACCI :

Bunlardan, İfrad Haccı, umresiz yapılan haçtır. Hac ayları içinde sadece hac menasikini eda eyleyenler, ifrad haccı yapmış olurlar ve bu tür hac yapanlara şükür kurbanı kesmek de vacip olmaz. Aynı yıl içinde ve hac aylarında, iki ayrı ihram ile umre ve haccı bir arada yapmaya temettü haccı denir. Bu tür hac yapacak olan kişi, önce umre için ihrama girer, usulüne göre umreyi tamamladıktan sonra ihramdan çıkar, terviye günü tekrar hac için ihramlanır. Bu tür hac yapan kişilere şükür kurbanı kesmek vaciptir. Kıran haccında da, umre ve hac aynı ihramda birleştirilir. Ancak bu tür hacca niyet edilirken umre ve hacca birlikte niyet edilir. Ve tek ihram ile bu tür hac, eda edilir. Kıran haccı yapanlar da şükür kurbanı kesmekle yükümlüdürler. Hac ibadeti ile ilgili olarak kesilen kurbanlara "Hedy" adı verilir ve Harem bölgesinde kesme zorunluluğu vardır/ 10'

KURBAN VE HAC :

Esas itibariyle, Allah adına kurban kesmek, müstakil bir ibadettir. Hac da müstakil bir ibadettir. Bunların arasında bağlantı kurulması, arizi bir sebepten ileri gelmektedir. Söz gelimi, Hac menasikini, hiç hata etmeksizin, usulüne uygun bir tarzda yapan kimseye kurban kesmek vacip değildir. Ancak hata eder ve hacca ilgili bir cinayet işlerse o takdirde hatayı tashih için kurban kesme söz konusu olur ki bu husus arizi bir sebeptir. Diğer yandan, hac mevsiminde umre ile haccı birleştirerek temettü veya kıran haccı yapanlar da bu ikisini birleştirmeden dolayı şükür kurbanı kesmekle yükümlüdürler. Bu tür haccı yapanlar, hac menasiki ile ilgili hata işlerler ise hatalarının durumuna göre büyükbaş veya küçükbaş hayvan kurban ederler ki bu kurbanlara genelde, HEDY adı verilir."1» Şu kadar varki, HEDY adı verilen bu kurbanlar, kendi aralarında:

1. Nafiie Hedy,

2. Vacip Hedy, olmak üzere ikiye ayrılır. Hanefilere göre eda şekli itibariyle en faziletli hac, kıran hacadır. Sonra sırasıyla temettü ve ifrad haccı gelir. Kıran ve temettü haccı ile bağlantılı olarak kesilen kurbanlar da "Dem-i Şükran" dır. Şafii mezhebine göre ise en faziletli hac şekli, ifrad hacadır. Bu sebepten dolayı kıran ve temettü haccı ile bağlantılı olarak kesilecek kurbanlar, "Dem-i Şükran" değil "Dem-i Cübran'- dır.(12> Mahiyet itibariyle ceza kurbanıdır ve onun hükmünü alır.

UHDİYYE KURBANI İLE HEDY KURBANI ARASINDAKİ FARK :

Kurban Bayramı günlerinde, belirli şartları taşıyan, dinen zengin ve mukim sayılan hür ve akıllı müslümanların kesmekle mükellef oldukları kurbanı "UHDİYYE" adı verilir.*13» nisaba malik, yani belli

bir seviyede mal varlığına sahip olan, yolcu olmayan hür ve akıllı müslümanlar, bu ibadeti, Kurban Bayramı günlerinde yerine getireceklerdir. Kurban edilecek hayvanların özellikleri itibariyle udhiyye ve hedy kurbanları, aynı vasıflara sahiptirler. Vücubiyet açısından hükümleri de aynıdır. Ancak mahiyetleri ayırdır. Görüldüğü üzere hedy kurbanı, hac ve umre ibadeti ile ilgili bir kurbandır. Udhiyye kurbanı ise, belirli bir nisaba malik olan mukim müslümanlarla ilgili bir ibadettir. Kutsal beldede hac ibadeti ile meşgul olan müslümanlar, udhiyye kurbanı kesmek ve bayram namazı kılmakla yükümlü değildirler. Çünkü onlar, bu tür bir mükellefiyetin şartlarını taşımamaktadırlar. İşte hac ibadeti, ihramı, tavafı, vakfesi, sâ'yi, cemeratı, kurbanı, telbiyesi ile çok yönlü bir ibadettir. Eda edenlere mübarek olsun. Eda edemeyenlere de Allah eda nasip etsin.

1) Âl-i İmran / 96-97; Kamil Miras, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, c.6, s. 7. (H.No: dipnot 1, 2), Ank. 1974; Mevsttt, El-Ihtiyar İl ta'lili-I Muhtar, cüz I, s. 139.

2) Kamil Miras, Tecrid-i Sarih Tercemesi, c.6, s.9, Ank , 1974.

3) Bakara / 197.

4) el-Mergfnânî, el-Hidaye c.I, s. 134.

5) Fetevay-ı Hindiyeye, c.I, s.230-231, Meymeniyeye Matbaası. Mısır.

6) el-Mergînânî, Hidaye, c.I, s. 135-136; Fetavay-ı Hindiyeye c.2, s.232-233.

7) Serahsi, el-Mebst, c.4, s.3-4, 1398 Beyrut; irfan YÜCEL, Hac Rehberi (Münasikül-Hac), s.43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınlan No: 1, Ank., 1987.

8) et-Tac, 2/106.

9) İrfan YÜCEL, Hac Rehberi, (Menasikü- 1 Hac), s.55, (Dipnot 1), 1987, Ank.

10) el-MevsSti, ihtiyat II Ta'lil Muhtar, Cüzi, s. 173.

11) el-Mergfnânî, Hidaye, c.I, s.185-187

12) irfan YÜCEL, Hac Rehberi. (Menasikü' 1-Hac), s. 171 (Dipnot 2), Ank., 1987.

13) el-Mevsfi, el-Ihtiyar li Ta'Üi'IMuhtar, cüz, 5, s. 16.